

УДК 347.7

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.29>

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ВІД НЕДОБРОСОВІСНОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ПРАКТИКИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Чепис О.І.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Чепис Т.В.,

*студенка другого курсу юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
студенка другого курсу юридичного факультету
Університету імені Масарика в Чеській Республіці*

Чепис О.І., Чепис Т.В. Захист прав інтелектуальної власності від недобросовісної торговельної практики в Європейському Союзі.

Вказується, кожна держава повинна забезпечити чесну конкуренцію на своєму ринку, щоби підтримувати економічне зростання. Це положення є актуальним і для Європейського Союзу, в рамках якого першочергове значення має забезпечення вільної конкуренції для подальшого розвитку єдиної системи обігу товарів, робіт і послуг, сприяння інноваціям і творчості, створення робочих місць та підвищення конкурентоспроможності, оскільки все це необхідно ЄС для конкуренції в глобальній економіці.

У даній роботі здійснено загальний аналіз співвідношення та взаємодії положень законодавства у сфері інтелектуальної власності з положеннями конкурентного законодавства у Європейському Союзі (ЄС). Зокрема, досліджено особливості правового регулювання захисту економічної конкуренції та інтелектуальної власності на рівні ЄС, стан дотримання законодавства ЄС про конкуренцію в процесі здійснення та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, роль судових рішень у визначенні балансу між захистом інтелектуальної власності та вимогами конкурентного права. Закцентовано увагу на тому, що попри різну мету, законодавство про конкуренцію та законодавство про інтелектуальну власність мають спільне підґрунтя, у зв'язку з чим активно взаємодіють, тобто ці дві системи є синергетичними. Проаналізовано можливі варіанти взаємозв'язку між захистом від недобросовісної конкуренції та законами про інтелектуальну власність, зокрема засоби, які дозволили б зменшити часто існуючу «напругу» між ними. Через необхідність формування загальної нормативної бази,

що забезпечує відповідність законів динамічній торговельній практиці, законодавчі норми про недобросовісну конкуренцію в ЄС переважно носять гнучкий, загальний характер. З'ясовано, які заходи наразі вживає ЄС для оптимізації правил у цій сфері. Зроблено висновки про те, що захист інтелектуальної власності, як і ефективне антимонопольне регулювання, є найважливішими правовими механізмами, створеними задля забезпечення економічного зростання з урахуванням розробки та розширеного використання інновацій. А загальною тенденцією подальшого розвитку та вдосконалення взаємодії антимонопольного законодавства та законодавства у сфері інтелектуальної власності у ЄС має стати, в першу чергу, подолання нормативного та інституційного розпорощення.

Ключові слова: інтелектуальна власність, інновації, законодавство про конкуренцію, недобросовісна торгова практика, антимонопольне законодавство, співвідношення, Регламент, Європейська Комісія, Суд ЄС.

Chepis O.I., Chepis T.V. Protection of intellectual property rights against unfair trade practices in the European Union.

It is indicated that each state must ensure fair competition in its market in order to support economic growth. This provision is also relevant for the European Union, within which the primary importance is to ensure free competition for the further development of a single system of circulation of goods, works and services, promotion of innovation and creativity, job creation and increased competitiveness, as all this is necessary for the EU to compete in global economy.

This article provides a general analysis of the correlation and interaction between the provisions of intellectual property law and the provisions of

competition law in the European Union (EU). In particular, the author examines the peculiarities of legal regulation of economic competition and intellectual property protection at the EU level, the state of compliance with EU competition law in the process of exercising and protecting intellectual property rights, and the role of court decisions in determining the balance between intellectual property protection and competition law requirements. The author emphasises that despite different objectives, competition law and intellectual property law have a common basis and therefore actively interact, i.e. these two systems are synergistic. The author analyses possible options for the relationship between protection against unfair competition and intellectual property laws, including the means that would reduce the often existing «tension» between them. Due to the need for a common regulatory framework to ensure that laws are in line with dynamic trade practices, the EU's unfair competition laws are mostly flexible and general in nature. The author identifies the measures currently being taken by the EU to optimise the rules in this area. The author concludes that intellectual property protection, as well as effective antitrust regulation, are the most important legal mechanisms created to ensure economic growth based on the development and expanded use of innovations. The author also examines the measures currently being taken by the EU to optimize the rules in this area. It is concluded that the general trend of further development and improvement of interaction between antitrust and intellectual property legislation in the EU should be, first of all, overcoming regulatory and institutional dispersion.

Key words: intellectual property, innovations, competition law, unfair trade practices, antitrust law, correlation, Regulation, European Commission, Court of Justice of the European Union.

Постановка проблеми. «Суверенітет країни визначається тим, наскільки сильною є її економіка або тим, як її економіка справляється», справедливо зазначив Йозеф А. Шумпетер. Таким чином, кожна держава повинна забезпечити чесну конкуренцію на своєму ринку, щоби підтримувати економічне зростання [1]. Це положення є актуальним і для Європейського Союзу, в рамках якого першочергове значення має забезпечення вільної конкуренції для подальшого розвитку єдиної системи обігу товарів, робіт і послуг, сприяння інноваціям і творчості, створення робочих місць та підвищення конкурентоспроможності, оскільки все це необхідно ЄС для конкуренції в глобальній економіці. Тож вироблення оптимального співвідношення антимонопольного регулювання та захисту прав інтелектуальної власності (зокрема у зв'язку

із посиленням ролі інтелектуальної власності в розбудові Єдиного цифрового ринку) обумовлено практичною необхідністю.

Метою даної статті є аналіз співвідношення та взаємодії положень законодавства у сфері інтелектуальної власності з положеннями конкурентного законодавства у Європейському Союзі (далі – ЄС).

Методологія дослідження включає: догматико-юридичний метод (щодо уточнення положень законодавства ЄС, які відносяться до предмету дослідження); компаративний метод (дозволив розкрити спільні та відмінні риси законодавства про конкуренцію та законодавства про інтелектуальна власність в ЄС); метод правового моделювання (щодо осмислення напрямків формування оптимального балансу між положеннями антимонопольного законодавства ЄС та законодавства у сфері захисту прав інтелектуальної власності). У процесі дослідження було також використано загальнонаукові методи, такі як аналіз, синтез та узагальнення.

Стан дослідження. Серед праць, присвячених зазначеній проблемі, на увагу заслуговують такі: Lianos, J. Protecting competition and intellectual property: the demand for a new regulatory model that corresponds to the dynamics of economic development. Law [2]; Carrier M. «Resolving the Patent-Anti-trust Paradox Through Tripartite Innovation» [3]; Benjamin S.M., Rai A.K. «Fixing Innovation Policy: A Structural Perspective» [4]. Tim W. Dornis (2017), «Trademark and Unfair Competition Conflicts» [5]. Важливе значення в контексті нашої роботи має також Доповідь про хід роботи у сфері захисту від недобросовісної конкуренції у державах – членах ВОІВ [6].

У повідомленні Європейської комісії, в якому сформульовано План дій у галузі інтелектуальної власності з метою підтримки стійкості ЄС, наголошується на ролі конкуренції в сучасній економіці. Стійка, екологічна та конкурентоспроможна економіка потребує інструментів для полегшення доступу до критично важливих технологій, захищених інтелектуальною власністю, для полегшення ліцензування виключних прав, необхідних для стандартів, та для сприяння обміну даними. У сучасній економіці вирішальне значення має більш легкий та швидкий доступ до знань, даних та технологій, у тому числі захищених правами інтелектуальної власності, тому вони відіграють важливу роль у торгівлі та інвестиціях. На галузі, що інтенсивно використовують інтелектуальну власність, припадає 93% від загального обсягу експорту товарів ЄС [7]. Для такої сучасної економіки, як Європейський Союз, інтелектуальна власність (ІВ) є центром створення вартості. Галузі з інтенсивним використанням ІВ не тільки складають значний внесок у ВВП ЄС і зайнятість, але й відповідають

за понад половину (51%) загальних валових інвестицій ЄС. Секторами з найбільшою кількістю патентних заявок є медичні технології, цифрові комунікації, комп'ютерні технології, електричні машини та транспорт [8, с. 22].

Нині захист інтелектуальної власності, як і ефективне антимонопольне регулювання, є найважливішими правовими механізмами, створеними задля забезпечення економічного зростання з урахуванням розробки та розширеного використання інновацій. Слід зазначити, що законодавство про конкуренцію та законодавство про інтелектуальну власність мають різну мету, оскільки перше прагне захистити ринок від монополістичної поведінки, а друге – надає тимчасові монополії. Проте вони мають спільне підґрунтя, у зв'язку з чим активно взаємодіють. Можна сказати, що ці дві системи є синергетичними, оскільки спрямовані на стимулювання економічного зростання та захист інтересів споживачів [9, с. 1]. Права інтелектуальної здебільшого надходять у формі ексклюзивних прав, які, як очікується, будуть продаватися на ринку в обмін на доходи від ліцензування. Таким чином, ексклюзивність і винагорода є двома визначальними ознаками прав ІВ [10, с. 840]. Проте, той факт, що право інтелектуальної власності обумовлює можливість надання виключного права використання, не означає, що таке право має імунітет від дії права конкуренції.

Базовою міжнародною нормою у сфері законодавства про недобросовісну конкуренцію є стаття 10bis Паризької конвенції з охорони промислової власності (ПК) [11]. Посилання на неї міститься у статті 2(1) Угоди з торговельних аспектів прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС) [12], яка накладає на членів СОТ зобов'язання забезпечувати захист від недобросовісної конкуренції. Цілі угоди ТРІПС, по-суті, були спрямовані на зміцнення та гармонізацію певних аспектів захисту інтелектуальної власності на глобальному рівні. Угода також стосується внутрішніх процедур і засобів правового захисту для забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності та підпорядковує спори між членами СОТ щодо виконання зобов'язань ТРІПС відповідно до процедур вирішення спорів СОТ.

Варто зауважити, що в Європейському Союзі закони про недобросовісну конкуренцію гармонізовані не повністю. Ефективний захист від недобросовісної конкуренції, передбачений статтею 10bis(1) ПК, будується на ув'язці законодавчих систем ЄС з певних аспектів недобросовісної конкуренції, а також на національному законодавстві та практиці держав-членів [13]. Підхід до недобросовісної практики у відносинах між підприємствами та споживачами в країнах ЄС врегульовано Директивою про недо-

бросовісну торговельну практику (ДНТП) [14]. Вона забезпечує захист споживачів від оман і агресивних практик. Єдині правила у сфері реклами встановлені Директивою про оманливу та порівняльну рекламу (ДВЗСР) [15]. Захист нерозкритих знань і навичок та ділової інформації гармонізований за допомогою Директиви про охорону комерційної таємниці (ДКТ) [16]. Крім цих спеціальних законодавчих інструментів, діють національні норми матеріального права, що регулюють важливі аспекти недобросовісної конкуренції.

Загалом у законодавстві ЄС чітко прослідковується взаємозв'язок права інтелектуальної власності з двома групами правил: нормами щодо вільного руху товарів (робіт, послуг) та нормами щодо захисту конкуренції. У ст. 36 Договору про функціонування Європейського Союзу (далі – Договір про функціонування ЄС) передбачається заборона державам-членам встановлювати невиправдані бар'єри для трансграничної торгівлі [17]. Так, є не допустимими кількісні обмеження (quantitative restrictions), тобто квоти на імпорт та експорт, та інші заходи, що мають рівнозначний ефект (ст. 34, 35). У ст. 36 допускається прийняття законодавства держав-членів ЄС щодо захисту «промислової або торговельної власності», яке виступає предметом обмежень, що накладаються цілями Договору щодо вільного руху товарів [18]. Основним правовим інструментом у сфері ліцензування прав інтелектуальної власності є правила ст. 101 Договору про функціонування ЄС. Так ст. 101(1) встановлює заборону укладення антиконкурентних угод. Несумісними з внутрішнім ринком вважаються будь-які угоди між підприємствами, будь-які рішення об'єднань підприємств та будь-які види узгодженої практики, які можуть торкатися торгівлі між державами-членами ЄС і мають на меті чи результат створення перешкод для конкуренції в рамках внутрішнього ринку, її обмеження та спотворення.

Мартін Сенфтлебен виділяє можливі варіанти взаємозв'язку між захистом від недобросовісної конкуренції та законами про інтелектуальну власність. По-перше, захист від недобросовісної конкуренції може доповнювати права інтелектуальної власності. По-друге, певні концепції, закріплені в законах про недобросовісну конкуренцію, такі як поведінка, що вводить в оману або «чесна практика в промислових і торгових справах» (стаття 10bis(2) ПК), можуть використовуватися для встановлення обсягу захисту інтелектуальної власності, зокрема передбаченого законами про товарні знаки. І навпаки, концепції, що з'явилися завдяки законодавству про інтелектуальну власність, такі як «типовий споживач» та поняття змішування, що з'явилося завдяки законам про товарні знаки, можуть за-

стосовуватися також у законах про недобросовісну конкуренцію [13].

З огляду на необхідність формування загальної нормативної бази, що забезпечує відповідність законів торговельній практиці, що постійно змінюються, та ринковим умовам, законодавчі норми про недобросовісну конкуренцію в ЄС переважно носять гнучкий, загальний характер. Стаття 5(1) ДНТП свідчить, що «несумлінна комерційна практика заборонена». Завдяки рішенням судів сформовано категорії справ, які включені до невичерпних каталогів видів недобросовісної практики. Таким чином, законодавство ЄС про недобросовісну конкуренцію побудовано на взаємопов'язаних відкритих, гнучких положеннях, що забороняють недобросовісну комерційну практику в цілому, та на судових справах [19, с. 150-151]. Як приклад антиконкурентних узгоджених дій на ринку ЄС можна навести угоди про делімітацію товарних знаків. Так, Європейська Комісія, яка виступає антимонопольним органом на рівні ЄС, відмовила у схваленні угоди, укладеної між двома виробниками лікарських препаратів Синтекс та Сінтеллабо, згідно з якою останній втрачав право використовувати свої товарні знаки «Synthelabo» та «Synthelab» на території Сполученого Королівства, щоб уникнути їх змішування з товарними знаками «Syntex», «Syntrex», «Syndrex», «Synodex» і «Synlexan», що належали компанії Синтекс. Ухвалюючи рішення, Комісія ЄС дотримувалася тієї точки зору, що ризик змішування між товарними знаками не може бути виправданням для поділу спільного ринку [20, с. 343].

На рівні Суду ЄС питання про можливість визнання розпорядження підприємцями своїми правами інтелектуальної власності зловживанням домінуючим становищем вперше постало у справах Volvo (1987 р.) та Renault (1987 р.). У них Суд ЄС ухвалив, що накладення обов'язку на власника прав на промисловий дизайн надавати третім особам, навіть за розумну плату, ліцензію на виробництво товарів, що включають цей дизайн, буде рівносильним позбавленню власника сутності його виключного права. Відповідно, відмова у наданні ліцензії не може сама по собі бути зловживанням домінуючим становищем. Таким чином, Суд ЄС застосував підхід, відповідно до якого положення про право конкуренції не повинні позбавляти правовласника суті своїх прав [21, с. 6211].

Пізніше внесок у визначення балансу між захистом інтелектуальної власності та вимогами права конкуренції внесло відоме рішення Комісії ЄС у справі Microsoft від 24 березня 2004 р. У 2000 році Європейська Комісія розпочала розслідування щодо компанії Microsoft після скарги Sun Microsystems, одного з основних конку-

рентів Microsoft на ринку серверів для робочих груп. Порушення ст. 102 Договору про функціонування ЄС (заборона на зловживання домінуючим становищем). полягало в тому, що Microsoft відмовлявся надати своїм конкурентам (і, зокрема, Sun Microsystems) інформацію, необхідну для забезпечення повної сумісності програмного забезпечення, що розробляється іншими компаніями, з продукцією Microsoft. Згідно з висновком Комісії, відмова надати захищену правом інтелектуальної власності інформацію дозволило Microsoft поширити своє домінуюче становище на ринку операційних систем для комп'ютерів на верхній ринку операційних систем для серверів робочих груп. Необхідна заявниками інформація була визнана такою, що має істотне значення для конкуренції, оскільки була «необхідною для збереження життєздатності на ринку робочих серверів» [22].

У сучасній літературі запропоновано кілька способів удосконалення взаємодії антимонопольного законодавства та законодавства у сфері інтелектуальної власності як на національному, так і на міжнародному рівнях, які дозволили б зменшити часто існуючу «напругу» між ними: 1) посилення взаємного збагачення у частині вдосконалення норм матеріального права. Антимонопольне право може застосовувати цінності інтелектуальної власності, наприклад, створення стимулів для інновацій. У свою чергу, право інтелектуальної власності може засвоїти цінності антимонопольного права, зосередивши увагу на доступі до знань та поширенні інформації. До прикладу, ширше застосування глобальних ліцензійних прав та умов, що життєво важливі для компаній, які працюють у глобальному масштабі, зокрема добровільних угод FRAND (добровільні угоди між організацією, яка встановлює стандарти, та власником патентів, погодитися включити свою запатентовану технологію до стандарту, ліцензувати цю технологію на «справедливих, розумних та недискримінаційних умовах»); 2) інтеграція економічного аналізу у створення оптимальних правових режимів та норм у галузі інтелектуальної власності. Простий акцент на економічному впливі, що чиниться політикою в галузі інтелектуальної власності та конкуренції на добробут та інновації, може знизити напругу між цими галузями права [23, с. 75]; 3) усунути фрагментацію законодавства та бюрократичні процедури.

На нашу думку, загальною тенденцією подальшого розвитку має стати подолання нормативного та інституційного розпорошення: 1) через оптимізацію законодавства (адже навіть незначні прогалини чи колізії у правовому регулюванні можуть призводити до фрагментації ринку); 2) шляхом спрощення процедур для їх

більшої доступності; 3) через надання сучасних інструментів і послуг для задоволення потреб різних груп клієнтів; 4) шляхом покладення всіх функцій щодо комплексної координації інноваційної політики на єдине відомство; 5) через активну просвітницьку роботу для ознайомлення малого та середнього бізнесу із можливостями, які надає комерціалізація інтелектуальної власності, та її грамотне використання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Unfair Competition in the Field of Intellectual Property Rights: Analyzing Concepts, Acts of Unfair Competition and Laws / Y.N. Elizabeth et al. *Journal of Politics and Law*. 2021. Vol. 14, no. 3. P. 49. URL: <https://doi.org/10.5539/jpl.v14n3p44> (date of access: 25.01.2024).
2. Lianos J.. Protecting competition and intellectual property: the demand for a new regulatory model that corresponds to the dynamics of economic development. *Law*, 2006. 2, 46–62.
3. Carrier, M. (2003). Resolving the Patent-Antitrust Paradox Through Tripartite Innovation. *Vanderbilt Law Review*, 56, 1047–1111.
4. Benjamin, S.M., Rai, A.K. (2008). Fixing Innovation Policy: A Structural Perspective. *The George Washington Law Review*, 77, 1–88.
5. Tim, W.D. (2017). *Trademark and Unfair Competition Conflicts*. Cambridge University Press. URL: <https://doi.org/10.1017/9781316651285>.
6. Status report on the protection against unfair competition in wipo member states. WIPO/STrad/INF/8 PROV. November 1, 2022 URL: <https://www.wipo.int/export/sites/www/sct/en/meetings/pdf/wipo-strad-inf-8-prov.pdf>.
7. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions "Making the most of the EU's innovative potential. An intellectual property action plan to support the EU's recovery and resilience". Brussel, 25.11.2020. P. 17 COM(2020)760 final. URL: [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM\(2020\)760&lang=en](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM(2020)760&lang=en).
8. Erixon, Fredrik; Guinea, Oscar; Lamprecht, Philipp; Van der Marel, Erik (2022) : The benefits of intellectual property rights in EU Free Trade Agreements: Full report, ECIPE Occasional Paper, № 01/2022, European Centre for International Political Economy (ECIPE), Brussels. P. 22.
9. Scantlebury M.S.C., Trivelli P. Interaction between intellectual property and competition law / International Centre for Trade and Development. Geneva, 2016. P. 1
10. Husovec M. The Essence of Intellectual Property Rights Under Article 17(2) of the EU Charter. *German Law Journal*. 2019; 20(6): 840–863. P. 840. URL: [doi:10.1017/glj.2019.65](https://doi.org/10.1017/glj.2019.65).
11. Paris Convention for the Protection of Industrial Property March 20, 1883, Article 10.
12. «TRIPS Agreement (as amended on 23 January 2017)». World Trade Organization. Archived from the original on 18 October 2020. Retrieved 12 February 2021.
13. Senftleben M. Protection against unfair competition in the European Union: from divergent national approaches to harmonized rules on search result rankings, influencers and greenwashing. *Journal of Intellectual Property Law and Practice*. 2024. URL: <https://doi.org/10.1093/jiplp/jpad123>.
14. Directive 2005/29/EC of the European Parliament and of the Council of 11 May 2005 concerning unfair business-to-consumer commercial practices in the internal market, Official Journal L 149, 22.
15. Directive 2006/114/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 concerning misleading and comparative advertising (codified version), Official Journal L 376, 21.
16. Directive (EU) 2016/943 of the European Parliament and of the Council of 8 June 2016 on the protection of undisclosed know-how and business information (trade secrets) against their unlawful acquisition, use and disclosure, Official Journal L 157, 1.
17. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN>.
18. The EU competition rules on intellectual property licenses. A guide to the European Commission's technology transfer block exemption regulation and competition issues relating to IP licensing and enforcement (May 2021).
19. Status report on the protection against unfair competition in wipo member states. WIPO/STrad/INF/8 PROV. November 1, 2022. P.150-151 URL: <https://www.wipo.int/export/sites/www/sct/en/meetings/pdf/wipo-strad-inf-8-prov.pdf>.

20. Commission Decision (The Community v. Syntex and Synthelabo). *Common Market Law Reports*. 1990. № 4. P. 343.
21. AB Volvo v Erik Veng (Case 238/87). *European Court Reports*. 1988. P. 6211.
22. Microsoft v Commission (Case T-201/04). *European Court Reports*. 2007. P. 11–3601.
23. Benjamin S.M., Rai A.K. Fixing Innovation Policy: A Structural Perspective. *The George Washington Law Review*. 2008. № 77. P. 1–88.